

УДК 336.71+35.07

Рафаелла Бароне (Італія), Донателла Порріні (Італія)

Роль іноземних банків в економічній системі Албанії

Метою даної роботи є аналіз ролі іноземних банків у процесі реструктуризації, що була характерною для банківської системи Албанії в процесі переходу від планової до ринкової економіки. Відсталий стан, в якому економіка Албанії залишилася після руйнування комуністичного режиму, сприяв необхідності плану створення реформ правової та фінансової системи. Новий план правил регулювання та банківського нагляду сприяв відкриттю нових банків і нових філіалів, які призвели до збільшення попиту та пропозиції кредитів у приватному секторі. З боку активів і депозитів, на даний момент, банківська система Албанії характеризується присутністю іноземних банків. З одного боку, припускаючи, що полегшений доступ до кредитів дозволяє малим підприємствам розвиватися та робити внесок в економічне зростання країни, а з іншого боку, лише ефективна банківська система закладає основу для легшого доступу до кредитів. У даній роботі особлива увага приділяється банківській системі Албанії, а також ролі іноземних банків

Ключові слова: конкуренція банку, фінансова стабільність, перехід, іноземні банки.

Вступ

Ефективна банківська система, що дозволяє незалежний кредитний розподіл і відповідну систему оплати, стає пріоритетною метою для всіх країн Східної Європи, які пройшли через перехідний період від планової до ринкової економіки¹. У конкретному випадку з Албанією, під час перехідного періоду, була також проблема з інфраструктурою. Албанія досвідчила особливо централізованого та репресивного комуністичного режиму, який продукує укорінений зворотній рівень структури виробництва та рівень життя. Ізоляціоністська політика, що проводиться комуністичним режимом у країні переживає серйозну економічну та інституційну кризу.

Як і інші країни Центральної та Східної Європи, Албанія повинна була розпочати процес побудови або повної перебудови функціональної фінансової системи. Основи для таких систем або взагалі не існували, або, в кращому випадку, вони не існували протягом останніх сорока років. Стикаючись з великою кількістю проблем у існуючій банківській системі, ці країни приступили до низки реформ. Зазначається, що процес реформування фінансового та банківського сектору слідує за основними етапами приватизації банків і підприємств, які були клієнтами банків, і відкривали двері для іноземних банків.

Таким чином, один із основних етапів цього процесу дозволив іноземному капіталу увійти у банківську систему через відкриття іноземних банків (напр. відділень, філіалів, спільних підприємств, представництв) або за допомогою приватизації (повністю або частково) існуючих державних банків.

В країнах Балкан, існування іноземного капіталу в банківській системі активізувала заохочення їх розвитку, а занепокоєність сторін з приводу повного або часткового домінування іноземного капіталу в банківській системі зростає.

Критика всередині країн проти ліберальної політики, яка дозволяє входження іноземних банків на ринок або приватизацію іноземцями стає все сильнішою. Крім того, вимоги до реалізації протекціоністської політики в цій галузі економіки сильно зросли.

Стаття має наступну структуру. У розділі 1 аналізується процес приватизації банків, що був характерний економіці Албанії в період переходу від комуністичного режиму до вільної торгівлі. У розділі 2 розглядається роль іноземних банків у доступі до кредиту малих та середніх підприємств. У розділі 3 присвяченому зв'язку між іноземними банками та кредитним розподілом, пропонується огляд літературних джерел. В останньому розділі представлено висновки.

1. Процес приватизації банків: від зростання у 1990 р. до краху у 1997 р.

Комуністичний режим, який управляв економікою Албанії до кінця дев'яностих років, зі своєю ізоляціоністською політикою створив стійку відсталість виробничих структур і умов життя в країні. Після краху комунізму, перші роки переходу до ринкової економіки характеризувались нестабільністю соціально-економічної системи.

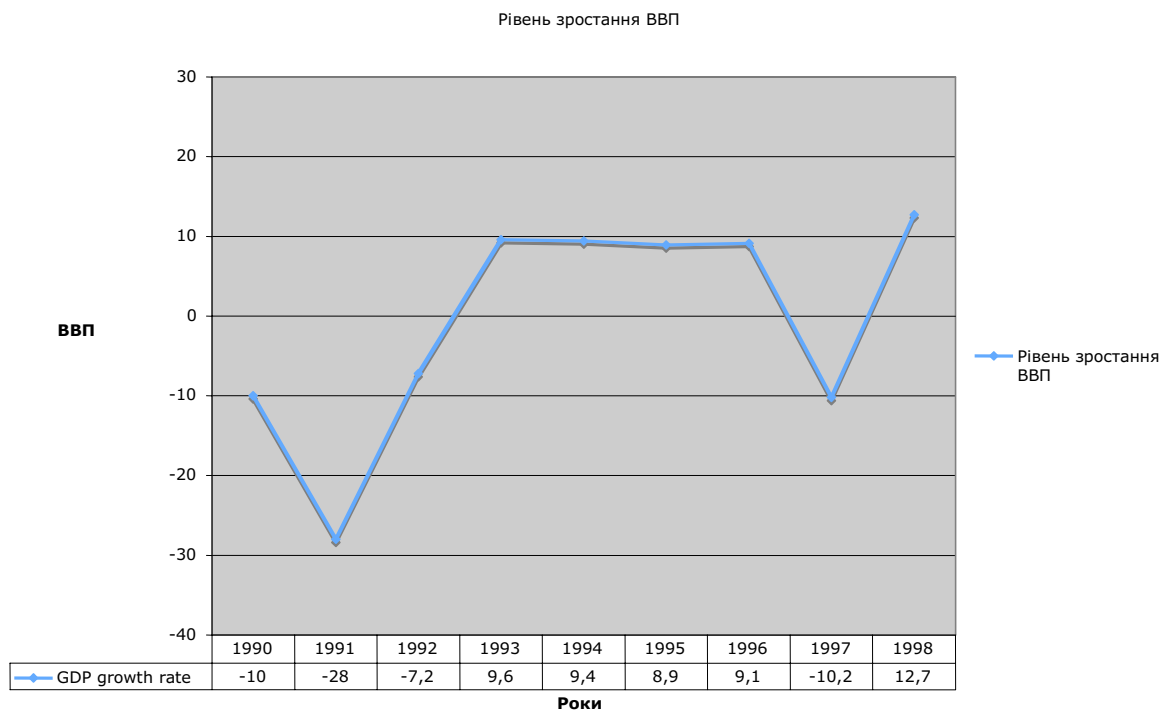
Показник ВВП впав з 1991 по 1992 через соціально-економічний хаос і швидко зростаючу інфляцію, викликану попитом на більш високу заробітну плату, за рахунок зниження курсу національної валюти та зниження якості продуктів. Починаючи з 1992 року, уряд, який був демократично прийнятий, визначив план реформ для сприяння економічного зростання країни. Ре-

© Рафаелла Бароне (Італія), Донателла Порріні (Італія).

¹ Див. Колетті (2005).

зультатом даної програми став період зростання з 1993 по 1996 рр., коли середній темп зростання

ВВП склав 9%. У країні проводилися недостатні фінансові та грошові реформи.

Джерело: МВФ, статистика, 2008.

Рис. 1. Рівень зростання ВВП в Албанії з 1990 по 1998 рр.

Албанія вступила до ринкової економіки з початковою фінансовою системою, як це відбулося в інших країнах, що залишили планову економіку. Крім переважання громадських універсальних банків, які були розміщені на підтримку уряду для виконання своїх функцій, а також як агенти, які беруть участь у процесі виробництва, існували проблеми управління. У цьому випадку банк Албанії був створений з характеристиками сучасного західного центрального банку та відкрита банківська система розпочала своє функціонування з подальшої реєстрації чотирьох банків протягом 1992 року: Національний банк Албанії, Ощадний банк, Національний комерційний банк, Банк сільського господарства та розвитку.

Дані банки були створені за рішенням установ і всі фонди, які в минулому утримувались попереднім державним банком, були передані туди. Уряд обрав універсальний банк в якості його організаційної структури, щоб запропонувати широкий спектр банківських і фінансових послуг.

Створена система була відзначена високою концентрацією: три основних банки складають 90% ринку¹. Ощадний банк запропонував лише 75% всіх банківських послуг, що надаються на ринку завдяки тому, що майже всі перекази сімей кладуть на зберігання, в той час як Національний комерційний банк монополізував бізнес-рахунки та іноземні угоди.

Дана система сприяла величезному економічному росту, який характеризувався першими роками перехідного процесу, але в той самий час переказ фондів збільшив суму непогашених кредитів.

Існуючі банки не змогли впоратися з кредитними вимогами, які керуються чудовими результатами, досягнутими економікою та позитивними прогнозами на майбутнє. Тому, втрутився банк Албанії, встановлюючи обмеження на випуск кредитів.

У цей час фінансовий ринок був відкритий для іноземних агентів з створенням приватних іноземних банків, які, однак, не конкурували з банками уряду. Першим банком Албанії з іноземним контролем був Італійсько-албанський банк, який був заснований у 1994 році, як спільне підприємство "Banca di Roma" та Національного комерційного банку, з меншістю акцій Європейського банку реконструкції та розвитку (EBRD). Араб-албанський ісламський банк був ще одним банківським спільним підприємством, яке було створено на початку Національним комерційним банком і арабськими інвесторами.

¹ Для глибшого аналізу взаємозв'язку між банківською концентрацією та економічним зростанням, див., зокрема, Клаессенс і Левен (2005), Деїдда та Фаттоух (2005), Бергер і ін. (2004), Бек і ін. (2003), Панзар і Россе (1987).

Неофіційний фінансовий ринок розвинувся разом з офіційною фінансовою системою¹, заснованою на приході грошових переказів, і нею керували неофіційні фінансові установи, які приваблювали багатьох інвесторів, пропонуючи вищі процентні ставки², які були оплачені, використовуючи капітал вкладений іншими інвесторами. Неплатоспроможна пірамідальна схема виникла через борги, які були більші за кредити. Недостатні знання фінансових інструментів з боку споживача та слабкість і відсутність прозорості установ і окремих політиків, утримали інвесторів від визначення ризику, яке вся країна опрацьовувала: уряд заохочує людей вкладати кошти в пірамідальну схему³, незважаючи на попередження МВФ, членом якого була Албанія з 1991 року.

У кінці листопада 1996 року, невдача Sude спричинила вибух спекулятивного пузиря: миттєвий крах довіри викликав збільшення попиту на банки та невдачі інших установ. Уряд відмовився відшкодувати кошти вкладникам і населення відповіло на це фактично громадянською війною. Новий уряд зміг контролювати ситуацію лише в липні, завдяки допомозі МВФ і Світового банку.

Крах фінансової системи та громадянська війна, разом з припиненням виробництва, викликало скорочення ВВП, який впав до -10%, як показано на рисунку 1, і зріс на 40% в інфляції, за рахунок знецінення Лек. Наслідки для економіки подолали за короткий час, завдяки зусиллям нового уряду, дія якого сприяла підтримці системі цін та змінності ставки зарплати. Товариство виплатило величезні кошти: вибух бідності слідував за повною відсутністю довіри до фінансових установ, що протягом тривалого часу ускладнювало появу ефективної і прозорої фінансової системи.

Події в Албанії здається відрізняються від подій у країнах. Насправді, хоча вона розділяє з ними досвід фінансової кризи в середині дев'яностих, Албанія відрізняється за своїми характеристиками: в Боснії, Сербії та Чорногорії крах фінансової системи відбувся всередині банківського сектору через існування надто великої кількості

банків⁴, які були створені в результаті лібералізації ринку та процесу приватизації. Дана процедура відбулася в недостатній нормативній системі, через здатність відсутніх установ керувати змінами.

Результатом було неконтрольоване збільшення кредитів, зокрема не отриманих кредитів, які потім спричинили крах фінансової системи, розробленої до цього моменту.

В Албанії, де лише чотири банки працювали з дозволу уряду, криза побічно вплинула на банківські установи, в той час як головними героями були фінансові компанії та установи, що належали до неофіційної фінансової системи, яка виросла з 1993 року. Обмежене використання кредитного ринку обумовлено, з одного боку, відсутністю знань і небажанням банків надавати кредити приватним особам, перш за все малим та середнім підприємствам (SME), і, з іншого боку, низьким попитом на кредити, замінені наявністю власного капіталу у вигляді грошових переказів, були перевагами Албанії.

Навіть якщо вартість кризи була дуже високою, через збільшення бідності та відсутність довіри в фінансовій та банківській системах з боку людей, існування банківської системи звільнює від можливої стабільності кризи, яка була відновлена швидше, що сприяло відкриттю нових банків протягом 1999 року.

2. Банківська система та наявність іноземних банків

2.1. Характеристика банківської системи Албанії. У наслідок розпаду пірамідальної схеми, необхідно було ввести сувору політику з питань фінансового посередництва. Це стало початком періоду великих реформ, які торкнулися як правової так і фінансової систем. Установи Албанії вклали багато ресурсів в області нагляду і контролю діяльності, з метою уникнути явищ нестабільності та інфляції, які були характерні для попереднього експансіоністського періоду. Одним із перших кроків у цьому напрямку було прийняття акту № 8269 від 23 грудня 1997 р., який підтвердив офіційне існування Банку Албанії⁵. В дійсності, акт № 7559 від 22 квітня 1991 р. поклав кінець досвіду Державного банку Албанії, спадщини комуністичної диктатури, а також став основою для створення багатофункціонального центрального банку, "відповідального за

¹ Хоча деякі установи (Vefa, Gjallica, Kamberi), які приймали участь в піраміді, провели реальні інвестиції, Xhafferi, Popullii і Sude не провели жодної. Майже всі установи були залучені в злочинну діяльність, зокрема контрабанди товарів народного споживання до Югославії.

² Порочне коло було створене тому, що установам неухильно доводилося збільшувати процентні ставки, щоб залучити нових інвесторів. Процентні ставки збільшилися з 4-5% до 12-19% на місяць, протягом вищої точки курсу акцій спекулятивного періоду.

³ В Албанії 2 з 3,5 мільйонів жителів вклали кошти в пірамідальну схему, які в листопаді 1996 року досягли номінальної вартості в 1.2 млрд. доларів США.

⁴ У Боснії в 1999 році був 61 банк, які в 2004 році знизилися до 33. У Сербії в 2000 році працював 81 банк, а в 2004 році знизилися до 43.

⁵ Наявність Центрального банку в Албанії, вільного у виконанні валютної політики, була підтверджена в розділі 161 Конституційного акту Албанії, затвердженого 21.10.1998р.

внутрішню та зовнішню національну оборону грошей шляхом реалізації грошово-кредитної політики”¹. Однак, до сих пір Банк Албанії не має чітко визначеної ролі: хоча він повинен був контролювати працездатність системи, він був не в змозі утримувати вибух офіційних депозитів, також тому, що не вистачало підтримки з боку уряду, який виступав проти контролюючої ролі, що управлялась новим центральним банком.

Так було лише з актом 1997 р., за яким Банк Албанії отримав незалежний юридичний статус і діючу автономію, яка зробила його вільним від будь-яких інших установ Албанії, для того, щоб дозволити банку виконувати свої завдання та здійснювати свої цілі², серед яких досягнення і збереження стабільності цін мали великі переваги. Так як це сумісно з його основною метою, Банк Албанії має заохочувати та підтримувати остаточний перехід до ринкової моделі міжнародної торговельної системи, внутрішнього фінансового ринку та платіжної системи. Слід також заохочувати створення грошово-кредитних умов, які могли б підтримувати стійкий і збалансований ріст країни³.

Повноваження, покладені на Банк Албанії охоплюють широкий спектр функцій, які можна коротко охарактеризувати як: визначення умов ліквідності банківської системи та кредитоспроможності, дієвість платіжної системи, питання про законний засіб платежу, управління офіційними резервами, зайнятість прямих і непрямих інструментів грошово-кредитної політики, діяльність як кредитора останньої інстанції, питання про державні цінні папери, фінансування державного бюджету та управління Державного казначейства⁴.

Центральний банк також має завдання по спостереженню за працездатністю та стійкістю банківської системи. Конституція нового банку, місцевого і іноземного, підлягає схваленню Банку Албанії⁵.

У зв'язку з попереднім досвідом економічної системи Албанії, важливо підкреслити, що протягом конституційних фаз, деякі заборони були явно представлені, що допомогло визначити ступінь свободи, в якій діє Банк Албанії; це було зроблено з метою запобігання прямого втручання центрального банку в створення ефекту, що вводить в оману для нового ринку Албанії⁶.

Дійсно, банківська система перебуває під контролем відповідно до акту № 9662 від 1 червня 2007 р.; даний акт визначає умови для доступу та роботи в банківській системі Албанії. Для того, щоб отримати необхідні дозволи від Банку Албанії, банки повинні бути створені як спільні підприємства, у той час як не існує жодних обмежень для учасників та накопичення капіталу (необхідний мінімальний початковий капітал не може бути менше 1 млн. лек). Що стосується особистих реквізитів, керівники банків повинні мати досвід роботи не менше трьох років у тій же сфері, і кожний банк повинен мати принаймні два виконавчі директори.

Останні кілька років характеризуються великим динамізмом, що впливає з безлічі елементів таких як значне збільшення кредитної основи, відкриття нових банків і філій, а також реформи поправок банківського нагляду з метою забезпечення відповідності банківської системи стандартам Базеля⁷. Крім того, банківська система Албанії останнім часом характеризується деякими важливими інституційними змінами: реструктуризація та приватизація державних банків, створення банків з вітчизняним капіталом і наявність іноземних банків змінили банківську систему Албанії в динамічне середовище, більше і більше зусиль зроблено банками для поліпшення своїх позицій на ринку. Фінансова система, зокрема, зазнала кількісного розвитку; у зв'язку з якісним розвитком, у даний момент важливо заохочувати різноманітність продукції і послуг, що надаються з метою поліпшення відносин з клієнтами та встановлення довгострокових відносин між фірмами та банками.

У результаті початку процесу лібералізації, до 2000 р. банківський ринок Албанії характеризувався стійким зростанням рівня концентрації через домінуюче становище Ощадбанку, який, у 2000 р., отримав 63.3% кредитів і 71.3% всіх депозитів. З 1999 року, створення нових комерційних банків сприяло розподілу ринку та зниженню рівня концентрації.

У даний час, в банківському ринку Албанії домінують Національний комерційний банк і Райффайзен банк (який скористався з приватизації Ощадного банку) найбільший банк Албанії з точки зору присутності в країні та виділених сум¹. Багато комерційних банків, місцевих та іноземних, відкрили філії в найбільших містах.

¹ Розділ 3, акт № 7491, від 29.04.1991 р.

² Розділ 1, підрозділ 3, акт № 8269 від 23.12.1997 р.

³ Розділ 3, акт № 8269 від 23.12.1997 р.

⁴ Розділ 3, підрозділ 4, акт № 8269 від 23.12.1997 р.

⁵ Див. розділ 5 і 6, акт № 9662 від 18.12.2006 р.

⁶ Див. розділ 4, акт № 8269 від 23.12.1997 р.

⁷ З цією метою наприкінці 2006 р., Парламент Албанії прийняв новий закон «Про банки Албанської Республіки» для регулювання діяльності банків, що працюють у країні. Це було результатом багатьох років спільного досвіду в розвитку банківської системи Албанських та інших Європейських країн.

Чотири з цих банків перебувають під контролем комерційних банківських компаній Греції (Альфа банк (Raiffeisen Bank), Емпорікі банк (Emporiki Bank), Національний банк Греції (National Bank of Greece), Тирана банк (Tirana Bank)); ПроКредит банку Німеччини (ProCredit Bank); двох банків Італії: з 1 січня 2008 року, італійсько-албанський банк Intesa Sanpaolo Group (у спільній діяльності з SIMEST «Італійським суспільством підприємств за кордоном» і Європейським банком реконструкції та розвитку (EBRD)) об'єднався з американським банком Албанії, заснованим ААЕФ (Албансько-американським фондом підприємства) і заснували бренд американського банку Албанії під контролем Intesa San Paolo. “Banca Popolare Pugliese” є членом Італійського банку розвитку (IDB), 95% капіталу яких належить приватним інвесторам, з часткою у 5%. Сполучені Штати можуть розраховувати лише на один банк: Юніон банк (Union Bank) – Вестерн

Юніон. В результаті передачі, в 2007 році, 75% капіталу Popular Bank французькому Société General і продажу у лютому 2008 р. 22.17% від Credins Bank до голландської групи BFSE Holding BV, лише одна банківська установа залишається власністю Албанії: Union Bank, який почав свою діяльність на початку 2006 року.

У липні 2007 року, ліцензія була надана іншому іноземному банку – Перший інвестиційний банк. Jnt. Stk. є філією Першого інвестиційного банку Болгарії.

Спостерігаючи за ринковими акціями тих же банків, представлених в Таблицях 1 і 2, з 2006 р. по 2007 р., ми бачимо, що концентрація банківського ринку як і раніше висока, особливо за рахунок відсутності динамізму малих банків, зростання яких може дозволити ринковій акції великої міжнародної банківської групи скорочуватись і надалі.

Таблиця 1. Банківські посередники в Албанії за станом на 31 березня 2008 року

	Базовий річний курс	Кількість філій в Албанії			Кількість установ	Кількість співробітників		
		2006	2008	Δ%		2006	2008	Δ%
Raiffeisen Bank	1999	37	98	62.2	46	1263	1402	9.9
National Commercial Bank	1999	21	39	46.1	20	439	555	20.9
Italian Development Bank	1999	1	5	80.0	7	18	43	58.1
Tirana Bank	1996	32	42	23.8	4	377	467	19.3
National Bank of Greece (Tirana Branch)	1996	4	25	84.0	19	154	276	44.2
International Commercial Bank	1997	5	5	0.0		52	56	7.1
Alfa Bank (Tirana Branch)	1998	9	20	55.0	1	105	205	48.8
American Bank of Albania	1998	10	39	74.4	15	367	496	26.0
ProCredit Bank	1999	21	27	22.2	1	567	824	31.2
First Investment Bank (Tirana Branch)	1999	1	7	85.7	3	48	94	48.9
Emporiki Bank	1999	3	17	82.3	7	92	182	49.5
Credit Bank of Albania	2002	2	2	0.0	1	35	35	0.0
Credins Bank	2003	11	27	59.3	4	169	301	43.9
Popular Bank	2004	29	33	12.1		284	384	26.0
Union Bank	2006	3	22	86.4	12	73	179	59.2
Загалом		190	408	53.4	141	4189	5568	24.8

Джерело: Банк Албанії, Економічний бюлетень, том 11, № 1, 2008р., с. 78; Албанська асоціація банків, річний звіт (2007).

Таблиця 2. Коливання ринкових акція банків Албанії

	Активи	Вклади
	Відсоткове коливання від IV/2006 та IV/2007	Відсоткове коливання від IV/2006 та IV/2007
Raiffeisen Bank – Albania	-13.95%	-14.48%
National Commercial Bank	0.10%	1.22%
American Bank of Albania	-24.59%	-24.71%
Tirana Bank	9.34%	6.71%
Alpha Bank – Albania	14.31%	16.70%
Popular Bank	5.46%	7.18%
Credins Bank	5.89%	3.41%
National Bank of Greece	30.55%	34.50%
ProCredit Bank	-12.77%	-11.49%

¹ Райффайзен банк і Національний комерційний банк володіли 31.94% і 13.40% кредитного ринку, відповідно.

Продовження табл. 2

Italian-Albanian Bank	0.73%	2.33%
Emporiki Bank – Albania	--	--
Union Bank	--	--
United Bank of Albania	-9.04%	-0.71%
International Commercial Bank	10.54%	15.02%
Italian Development Bank	12.95%	22.09%
First Investment Bank– Albania	-31.67%	-46.44%
Credit Bank of Albania	1.68%	-9.46%

Джерело: Розробка Албанської банківської асоціації за кварталними даними.

2.2. Структура власності. Нещодавно, капітал банківської системи зазнав важливих структурних змін, які призвели до збільшення панування іноземного капіталу в системі. Протягом 2008 року, по відношенню до Credins Bank, продаж звичайних акцій, що належать приватним акціонерам Албанії, двом іноземним інвесторам (BFSE Holding BV, The Netherlands, and SECO through SIFEM, Switzerland) підняв частку іноземного капіталу в цьому банку до 33.34%, порівняно з 5% у 2007 році. Відносно ProCredit Bank, двоє з цих акціонерів, FEFAD (внутрішній капітал) і IFC (капітал з США) продали всі свої акції, 25% і 11,25%, відповідно, Procredit Holding, тим самим, перетворюючи цей банк в банк, який повністю належить іноземному капіталу, що походить з Європейського Союзу.

У Union Bank, протягом 2008 року, Європейський банк реконструкції та розвитку викупив 12.5% капіталу акціонерів. Цей розвиток характеризує вливання іноземного капіталу в останній банк системи, тим самим зменшуючи частку вітчизняного капіталу в нашій банківській системі.

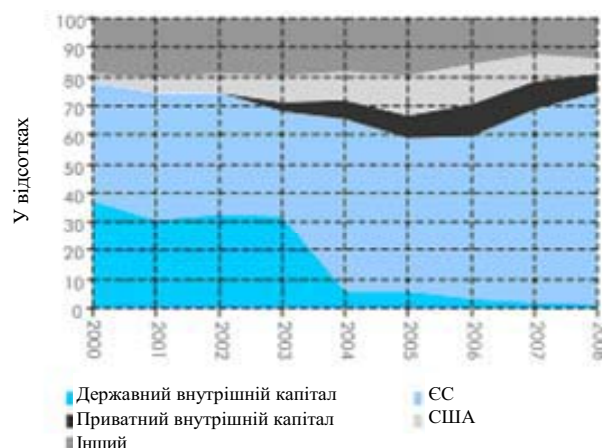
Структурні зміни, та збільшення акціонерного капіталу¹ протягом 2008 року, вилилися в 12,5 млрд. лек (33%) більше іноземного капіталу, і 266 млн. лек (5.6%) менше капіталу Албанії. У кінці грудня 2008 року, іноземний капітал в системі складав 50,3 млрд. лек або 91,8% (проти 88,8% у 2007 році), в той час як внутрішній капітал склав 4,5 млрд. лек або 8,2% загального капіталу.

Таблиця 3. Частка іноземного капіталу в деяких країнах регіону

Країна	Кількість банків			Частка іноземного капіталу (у %)		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Албанія	16	17	17	86.3	85.7	88.8
Боснія і Герцеговина	24	23	22	70.2	75.5	74.2
Болгарія	34	32	29	74.9	72.8	72.8
Хорватія	38	38	38	81.7	86.6	90.8
Словенія	25	25	27	34.9	37.7	37.7
Сербія	40	37	35	53.8	73.1	77.2
Молдова	16	15	16	50.6	62.7	71.9
Румунія	40	39	42	68.9	78.8	79.4

Джерело: Банк Албанії, Щорічний звіт органу нагляду (2008).

Як показано на рисунку 2, капітал, що надходить з Європейського Союзу має найвищу частку у порівнянні з іноземним капіталом, в той час як капітал, що надходить зі Сполучених Штатів, поступово втратив свою важливість для банківської системи Албанії. Внутрішній державний капітал представляє 40% акцій, що належать уряду Албанії в об'єднаному Банку Албанії.

Джерело: Банк Албанії, Щорічний звіт органу нагляду (2008).

Рис. 2. Акціонерний капітал банківської системи за країною походження

У таблиці 3, порівнюючи та зіставляючи банківську систему Албанії з банківськими системами регіону, можна помітити, що іноземний капітал в системі має вищу частку загального капіталу, ніж в будь-якій іншій країні регіону, за винятком Хорватії.

¹ Акціонерний капітал включає добровільне внесок капіталу до філій іноземних банків і видача премій.

2.3. Наявність іноземного банку та кредитний розподіл. Досвід Албанії поширений серед інших країн з перехідною економікою, які в середині 90-х рр. були зацікавлені проявами проникнення іноземного банку, що часто призводить до придбання місцевих установ, кредиторами яких вони є. Це явище проникнення в цілому було обумовлено критерієм територіальної близькості. Насправді, видно, що банки Італії, Греції, Австрії та Німеччини, підтримані вигідними інвестиціями, вищими ніж на внутрішніх ринках, обрали південно-східну Європу, як привілейовану мету. Наявність іноземних банків на місцевих ринках має велике значення, якщо ми розглянемо переваги та недоліки, які можуть виникнути в результаті цього процесу. Дервіз (1997), аналізуючи випадок з Чеською Республікою, відносить позитивну роль до наявності іноземних банків, особливо на ранніх етапах перехідного процесу, тому що вони можуть очолити цей процес. Бонін і Вахтель (2003) стверджували, що цей позитивний ефект помітний тільки в малих країнах, в той час як не спостерігається жодного впливу у великих країнах, таких як Росія чи Китай.

Хоча відсутність систематичних даних про склад банківських портфельів, про використання технологій та про фінансові інструменти не дозволяє нам проводити емпіричні дослідження з питань про наслідки проникнення іноземного банку, досвід інших країн, що розвиваються представляє собою важливе джерело інформації.

Що стосується аналізу кредитних портфельів, наявна література показує вид дихотомії між іноземними та місцевими банками, що має ефект викривлення можливостей доступу до кредитів. Іноземні банки, особливо на ранніх етапах, мають часткову та обмежену інформацію про ринки та їхніх операторів. Таким чином, маючи високі транзакційні витрати, ці банки, як правило, знижують кредитні ризики, пропонуючи їх фінансування лише великим багатонаціональним корпораціям, які вважаються більш кредитоспроможними ніж маленькі місцеві компанії. З іншого боку, місцеві банки мають істинні знання про ринок і вони можуть

також вибрати своїх клієнтів на основі прямих зв'язків з ними; в цьому випадку, вони можуть запропонувати їх фінансування маленьким місцевим компаніям, оскільки їх обмежений розмір не дозволяє їм прийняти високий ризик надання фінансування для великих компаній. Останні дослідження перехідної економіки показують, що це явище обмежується коротким строком. У середній та довгий строки, іноземні банки, як правило, захоплюють місцеві банки, знижуючи транзакційні витрати, а це призводить до консолідації системи, яка проводить реорганізацію кредитних ресурсів.

Оцінка кредитора була покращена завдяки впровадженню системи оцінок і більш тісній співпраці з місцевими компаніями, які намагаються працювати більш чітко, пропонуючи інформацію банкам.

Кларке та ін. (2001) вважають, що входження іноземного банку призводить до поліпшення фінансових умов для всіх компаній, у той час як більш великі мають набагато більше вигод з цього процесу. Проте, у їхньому дослідженні, неясно чи ця узагальнена вигода виникає з приросту кредитного постачання більшими банками або місцевими банками, які збільшують їхнє фінансування для того, щоб бути більш конкурентоспроможними. Звичайно, така поведінка обмеження у реквізитах, введених системою регуляції. Бергер, Деміргюч-Кунт, Левін і Гаубріх (2004), в своєму аналізі ситуації країн, що розвиваються, говорять, що доступ іноземних банків вводить збільшення кредитних пропозицій для маленьких і середніх компаній.

Таблиці 4 і 5 показують, відповідно, що обсяг кредиту поставляється в цілому з 2000 р. по 2007 р., розділений на поля, і частка кредиту, поставляється іноземними та місцевими банками. У 2007 році іноземні банки представили 89% активів банку Албанії (близько 67% місцевого ВВП), зібрали 90% вкладів і забезпечили кредитами приватний сектор для 26% місцевого ВВП.

Таблиця 4. Кредити в економічній системі Албанії (в млн. лек)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Усього кредитів	23242	27941	38652	50683	69973	121939	191211	287555
Кредити в державному секторі	1053	0.547	0.033	-	0.116	0.068	0.172	3915
Для сімей	8422	3990	7085	12289	21428	38437	64470	102587
Для компаній	13767	23404	31533	38296	47879	82760	126512	180955

Джерело: Банк Албанії, Статистика.

Таблиця 5. Структура банківського сектору (акції від загальної кількості активів у кінці 2007 р.)

	Активи		Вклади		Кредити приватного сектору		Чисті кредити уряду	
	2003	2007	2003	2007	2003	2007	2003	2007

Продовження табл. 5

Частка загалом								
Всі банки	100	100	100	100	100	100	100	100
Іноземні банки	47	89	41	89	97	90	24	91
Місцеві банки	53	11	59	11	3	10	76	9
Частка ВВП								
Всі банки	55	75	47	62	7	29	29	26
Іноземні банки	26	67	19	55	7	26	7	24
Місцеві банки	29	8	28	7	0	3	22	2

Джерело: МВФ 2008 (оснований на даних з Банку Албанії).

Хоча кількість іноземних банків зросла, кількість вітчизняних банків знизилась. Вони знизилися з 53% в 2003 до 11% в 2007, з активами у розмірі 29% ВВП у 2003 р. до 8% у 2007р.

Збільшення кредитних ресурсів також відповідає збільшенню попиту на кредити, особливо з боку родин. Це відбувається у зв'язку з покращенням положень, що стосуються захисту кредиторів і майнових прав, пов'язаних з грошовою політикою, орієнтованою на стабільність процентних ставок, що пропонуються на ринку нерухомості. Збільшення пропозиції було як кількісним (надання кредитів зросло у середньому на 56,7% у рік), так і якісним, завдяки диверсифікації наявних фінансових інструментів. З іншого боку, щось подібне сталося з середніми та малими компаніями, які традиційно не схильні звертатися в банки для фінансування, вважаючи за краще використання власних коштів. Ця тенденція і особливість бізнес-системи Албанії, в основному базується на торгівлі та будівельній галузі, застерігає маленькі фірми від доступу місцевого кредитного ринку¹ протягом багатьох років². Завдяки розвитку банківського сектору та підвищенню довіри підприємців, бізнес-кредит у 2007 році досяг 63% від загальної кількості, з яких 80% було надано будівництву, промисловості та торгівлі.

Крім того, зміни, внесені в процес оцінки кредитора, були основними у розвитку кредитної системи Албанії: використання стандартних процедур і інструментів ІКТ, імпортованих з іноземних банків, допомогли спростити розробку та обмін інформацією про клієнтів і операторів на фінансовому ринку, знижуючи будь-яку асиметричну інформацію та ймовірність будь-якої моральної небезпеки або якогось несприятливого відбору, які відмовляють установи від надання кредиту.

¹ У 2000 році, лише 10% від загальних кредитів було надано фірмам.

² До поч. 2000-х рр., компанії Албанії вважають за краще здати на зберігання свої активи в іноземні банки, за межами національних кордонів.

3. Присутність іноземних банків: переваги, недоліки і анулювання ризику

Теоретичні причини за і проти входження іноземних банків в дану країну явно перераховані Боніном та ін. (1998). Разом з аргументами на користь вступу іноземних банків, нововведення продуктів і послуг означає, що іноземні банки пропонують, як правило, більший вибір продуктів та послуг, оскільки вони володіють необхідним досвідом і новинками, які передаються з їх внутрішніх ринків. Між тим, вітчизняним банкам не вистачає належних знань про те, як запустити нові продукти та послуги або не в змозі проводити інвестиції в зв'язку з нинішньою ситуацією.

Таким чином, основним внеском великих банківських груп є їх фінансові ресурси та їх новинки: досвід, управлінські навички та технічні засоби дозволили місцевій фінансовій системі досягти великого прогресу в процесі модернізації, не сплачуючи великих коштів. Крім того, тісний зв'язок між первинними та вторинними офісами ведуть ці банки до підтримки постійного кредитного рівня, а також в періоди криз, в яких місцеві банки були змушені скоротити свої кредитні пропозиції. У той же час, ці відносини можуть мати негативний вплив на продуктивність галузі, які можуть постраждати через тенденцію до зниження у країні відправлення: чим більше сконцентрований банківський ринок, тим більшим він стає. По суті, це відбувається у зв'язку з тим, що фінансові потрясіння можуть передаватися в економіці країн, що розвиваються.

Безсумнівно, присутність іноземних банків на місцевих ринках призводить до вищого ступеня стабільності та може зменшити вплив фінансової кризи. МВФ, по суті, підкреслює той факт, що проблеми в цій галузі скоротилися через зростання кредитування, породженого іноземними банками. Для досягнення цієї мети, місцеві органи влади повинні вжити заходів, щоб створити регулярний обмін інформацією та тісну співпрацю зі своїми зарубіжними колегами: «Високий рівень іноземних власників ставить в основу тісну та ефективну співпрацю з керівниками країни походження» (МВФ, 2008, с. 14-15).

Іншим аргументом є наявність економії масштабу та сфери застосування. З одного боку, іноземний банк може запропонувати нові технології, які дуже необхідні для основних вітчизняних банків, щоб генерувати прибуток від економії масштабу. Однак, іноземні банки готові запропонувати їх лише коли їм вдасться придбати більшу частину акцій вітчизняних банків. З іншого боку, іноземний банк може сприяти консолідації банківської системи шляхом участі в злитті спільних підприємств з невеликими місцевими банками. Крім того, іноземні банки приймають переваги, надані економією сфери застосування завдяки своїм знанням інших фінансових операцій, таких як страхування, управління портфелем цінних паперів і комісійний збір.

Крім того, конкуренція зростає, оскільки вихід іноземних банків на ринок, природно призводить до збільшення кількості банків, тим самим підвищуючи конкуренцію. Однак, не завжди даний випадок призводить до сегментації ринку. Крім того, розвиток фінансових ринків пов'язаний з тим, що іноземні банки допомагають розширенню міжбанківського ринку та може залучити клієнтів, які за інших обставин будуть або шукати офшорні банки або не будуть користуватися послугами банківської системи взагалі.

Нарешті, аргумент залучення прямих іноземних інвестицій, враховуючи, що присутність іноземних банків сама по собі є формою іноземних прямих інвестицій. Крім того, їх присутність підвищує довіру і безпеку для іноземних інвестицій та може допомогти в залученні інших прямих іноземних інвестицій особливо з відповідних країн.

Що стосується аргументів проти вступу іноземних банків, страх іноземного контролю виходить з того, що банки приймають участь в депозитних і кредитних операціях, які безпосередньо впливають на економіку країни і якість життя її громадян, природно, що почуття страху починає розвиватися, якщо такі дії проводяться іноземцями.

Крім того, банки проявляють особливу активність. Банки можуть бути особливим заходом захисту від уряду в зв'язку з їх важливою роллю в економіці. Таким чином, стверджується, що це неприйнятно, коли іноземні інвестори користуються цими "привілеями".

Іноземні банки можуть бути більше зацікавлені в економіці своєї країни ніж в економіці країни, яку вони інвестували. Наприклад, вони можуть бути зацікавлені в просуванні експорту зі своєї країни або у підтримці проектів, які здійснюються фірмами рідних країн. Крім того, може стати-

ся так, що іноземні банки збирають вклади в одній країні, щоб провести кредитування в їх рідних країнах.

І не може бути нормативної відмінності, оскільки відповідно до законодавства Європейського союзу, філії іноземних банків перебувають під постійним наглядом контролюючих органів країни. Однак, може статися так, що якість цього процесу варіюється від однієї країни до іншої, у гіршому випадку рідним країнам не вистачить консолідованого наглядового органу, який є результатом низького процесу моніторингу частини банківської системи, а, отже, призводить до необґрунтованої політики банку. У випадку з Албанією, іноземні банки знаходяться під наглядом єдиного наглядового органу – Банку Албанії.

Крім заклопотаності з приводу входження іноземних банків, необхідно розглянути ще один важливий момент у цьому аналізі, тобто диверсифікованість іноземного капіталу, який вливається в банківську систему Албанії. Диверсифікація іноземного капіталу теоретично має дві основні переваги: по-перше, вона вводить нові банківські культури, зацікавлені в різних галузях економіки або сегментах ринку; по-друге, вона знижує рівень впливу банківської системи приймаючої країни на розвиток єдиної економіки; і по-третє, вона знижує можливість цієї єдиної економіки вплинути на банківську систему, якщо попередній переживає фінансові труднощі.

Хоча іноземні банки володіють великою часткою сукупних активів національних банківських систем у ряді країн, існує кілька факторів, які змусили контролюючі банки закрити іноземні дочірні компанії. У період 1999-2006 років і особливо протягом 2001-2002 років, в Аргентині були закриті дев'ять банків, сім – в Індонезії, п'ять – у Румунії.

Мотивації, які змусили контролюючі банки закрити або продати іноземні дочірні компанії місцевим або іноземним інвесторам, можуть бути пов'язані з фінансовими проблемами в рідній країні або поганою роботою дочірньої компанії.

Що стосується другої причини, ми бачимо, що іноземний банк вирішує увійти у приймаючу країну, якщо "є гроші на столі" банківської системи. Імовірність того, що це відбудеться, є більшою у країнах, що розвиваються. Входження іноземного банку в приймаючу країну неминуче заплутує навколишнє середовище і змушує місцеві банки бути більш конкурентоспроможними і більш ефективними, повільно виробляє ерозію можливостей ринків. У результаті зниження рентабельності іноземних банків, яка може змусити контролюючий банк закрити іноземні дочірні

компанії. Як зазначив Тсчоєгл (2005), іншою причиною є зростання політичних, фінансових і економічних проблем у рідних країнах контролюючих банків. Це був випадок з Азією у 1997 р. і Латинською Америкою у 1999 р., де наслідки фінансової кризи були значними.

Тим не менш, як відмітив сам Тсчоєгл (2004), Пік і Розенгрен (2000) та Грицкевіч і Оскар Ковалевські (2009), більш імовірно, що рішення контролюючого банку закрити або продати іноземний банк спричинене фінансовими проблемами у рідній країні. Аналіз банків Японії після фінансової кризи, яка вразила Японію у 1990 р., показав, що їх становище в банківському секторі США погіршилося і деякі банки залишили Каліфорнію. На сьогодні три банки з восьми дочірніх компанії, які були створені в Каліфорнії в період між 1952 і 1978 роками, як і раніше є діючими. Вибір продати іноземні банки є наслідком необхідності контролюючих банків скоротити витрати та збільшити капітал, коли є економічні і фінансові проблеми в рідній країні.

Ніщо не виключає можливості того, що як тільки проблеми в рідній країні будуть подолані, іноземні операції можуть бути відновлені. Як нагадали Грицкевіч і Оскар Ковалевські (2009), у 2001-2004 роках головний виконавчий директор Banca Intesa, Коррадо Пассера, вирішив продати свою дочірню компанію в Європі, Північній і Південній Америці, приділяючи особливу увагу її операціям на внутрішньому ринку. Цей вибір був обумовлений збільшенням витрат і поганими кредитами. Ця стратегія покращила прибуток Banca Intesa і як наслідок з 2004 р. Intesa знову повернувся на міжнародний ринок і придбав нові дочірні компанії за кордоном.

Висновки

У даній роботі було проаналізовано процес реформування, який характеризується фінансовим і банківським сектором Албанії в період переходу від планової економіки до ринкової економіки. Зокрема, в статті особлива увага приділяється іноземним банкам в процесі реструктуризації. Як і всі країни Східної Європи, які пройшли перехідний період, економіка Албанії потребувала ефективного розміщення кредиту і підходящої платіжної системи. Для досягнення цієї мети, повинні здійснюватися два основних заходи, тобто приватизація існуючих державних банків і відкриття іноземних банків.

Список використаних джерел

1. Albanian Association of Banks (2007), "Annual Report".
2. Bank of Albania (2006), "Annual Report".
3. Bank of Albania (2006), "Supervision Annual Report".
4. Bank of Albania (2007), "Annual Report".
5. Bank of Albania (2007), "Economic Bulletin", September.

Система Албанії дотримується цього напрямку протягом 1992 року з дозволу чотирьох банків: Національного банку Албанії, Ощадного банку, Комерційного банку та Банку сільського господарства та розвитку. Створена система характеризувалась високою концентрацією: три основних банки складають 90% ринку. Ощадний банк запропонував 75% всіх банківських послуг, що надаються на ринку, завдяки передачі майже всіх депозитів сім'ї, в той час як Національний комерційний банк монополізував бізнес-рахунки та міжнародні операції.

Незабаром після цього, фінансовий ринок був відкритий для іноземних банків і в 1994 р. був створений перший банк в Албанії з іноземним контролем, це був Італійсько-албанський банк, який був результатом злиття між "Banca di Roma" та Національним комерційним банком, меншістю акцій Європейського банку реконструкції та розвитку. Іншим банківським спільним підприємством був Арабо-албанський ісламський банк, який був заснований Національним комерційним банком та арабськими інвесторами.

Сьогодні висока частка іноземного капіталу надходить з Європейського Союзу, в той час як Сполучені Штати повільно втрачають значимість.

Банківський ринок Албанії домінує над Національним комерційним банком і Райффайзен банком.

З січня 2008 року, Італійсько-албанський банк Intesa Sanpaolo Group (у спільному підприємстві з SIMEST і EBRD) об'єднався з Американським банком Албанії та заснував бренд Американського банку Албанії під контролем Intesa San Paolo. "Banca Popolare Pugliese" є членом Італійського банку розвитку (ІБР), 95% капіталу якого належить приватним інвесторам, з часткою у 5%. Сполучені Штати можуть прийняти до уваги один банк: Юніон банк – Вестерн Юніон.

Зменшення Американських банків в Албанії може бути наслідком падіння ринкових можливостей, запропонованих місцевими банками. Тим не менш, іншими причинами могли б бути зростання фінансових проблем в рідних країнах вітчизняних банків. Зосереджуючись на цій другій мотивації, подальші дослідження можуть бути аналізом ризиків, які іноземні банки залишили для приймаючих країн, як наслідок фактичної глобальної фінансової кризи.

6. Bank of Albania (2008), "Development Plan over 2006-2008".
7. Bank of Albania (2008), "Economic Bulletin", volume 11, number 1, March.
8. Bank of Albania (2008), "Supervision Annual Report".
9. Beck T., Demirgüç-Kunt A., Levine R. (2003), "Bank Concentration and Crises", National Bureau of Economic Research, Working Paper No. 9921.
10. Berger A.N., Demirgüç-Kunt A., Levine R., Haubrich J.G. (2004), "Bank Concentration and Competition: an Evolution in the Making", *Journal of Money, Credit and Banking*, vol. 36, pp. 62-98.
11. Berger A.N., Hasan I., Klapper L.F. (2004), "Further Evidence on the Link between Finance and Growth: An International Analysis of Community Banking and Economic Performance", *Journal of Financial Services Research*, vol. 25, n. 2-3, pp. 169-202.
12. Bonin J., Kálmán Mizsei, István Székely, Paul Wachtel (1998), *Banking in Transition Economies: Developing Market Oriented Banking Sectors in Eastern Europe*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, U.K.
13. Bonin J., Wachtel P. (2003), "Financial Sector Development in Transition Economies: The First Ten Years", *Financial Markets, Institutions & Instruments*, vol. 12, Issue 1, pp.1-66.
14. Cetorelli N. (2003), "Real Effects of Bank Concentration and Competition in Europe", The Federal Reserve Bank of Cleveland and *Journal of Money, Credit and Banking*, 2003 Annual Conference on Banking Consolidation and Competition.
15. Claessens S., Laeven L. (2005), "Financial Dependence, Banking Sector Competition, and Economic Growth", *Journal of the European Economic Association*, 3, pp. 179-207.
16. Clarke, G., Cull R., Martinez Peria M.S. (2001), "Does Foreign Bank Penetration Reduce Access to Credit in Developing Countries? Evidence from Asking Borrowers", World Bank Policy Research Working Paper No. 2716, World Bank, Washington D.C.
17. Coletti E. (2005), "Nuove opportunità a est: i mercati bancari di Bosnia-Erzegovina, Macedonia e Serbia", in X Rapporto sul sistema finanziario italiano", Fondazione Rosselli, pp. 139-162.
18. Deidda L., Fattouh B. (2005), "Concentration in the banking Industry and Economic Growth", *Macroeconomic Dynamics*, 9, pp. 198-219.
19. Derviz A. (1997), "Financial Sector Performance and Removing Barriers to International Competition", WP 81, Czech National Bank.
20. European Bank for Reconstruction and Development (2007), "Transition Report, 2006".
21. European Bank for Reconstruction and Development (2007), "Transition Report update 2007", May.
22. Hryckiewicz A., Kowalewskin O. (2009), "Why do foreign banks withdraw from other nations?", CAREFIN Working Paper 06/09, pp.1-36.
23. IMF (2008), "Albania: Fourth Review Under Three-Year Arrangement", IMF Country Report n 08/128.
24. Jarvis C. (2000), "The Rise and Fall of Albania's Pyramid Schemes", *Finance & Development* / March 2000.
25. La Porta et al. (1998), "Law and Finance", *Journal of Political Economy*, vol. 106, pp. 1113-1155.
26. Manthos D Delis (2008), "Competitive Condition in the Central and Eastern Europe Banking System", Available: <http://ssrn.com/abstract=1157800>.
27. Panzar J.C., Rosse J.N. (1987), "Testing for "Monopoly" Equilibrium", *Journal of Industrial Economics*, vol. 35, pp. 443-456.
28. Peek J., Rosengren E.S. (2000), "Collateral Damage: Effects of the Japanese Bank Crisis on Real Activity in the United States", *American Economic Review*, vol. 90, n. 1, pp. 30-45.
29. Republic of Albania, Law No 8269, dated 23/12/1997, "On the bank of Albania".
30. Republic of Albania, Law No 9662, dated 18/12/2006, "On Banks on the Republic of Albania".
31. Tschoegl A.E. (2004) "The California Subsidiaries of Japanese Banks: A Genealogical History", *Journal of Asian Business*, vol. 20, n. 2, pp. 59-82.
32. Tschoegl A.E. (2005), "Financial Crises and Presence of Foreign Banks", in P. Honohan and L. Laeven, eds. *Systemic Financial Distress: Containment and Resolution*, Cambridge: Cambridge Univ. Press.

Отримано 18.02.2010

Переклад з англ. Міщенко О.